

Медведєва О.

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки Горлівського інституту іноземних мов Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет»

УДК 37. 047 + 37.011.32

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ

У статті розкрито зміст поняття «самостійна робота студентів», позааудиторна самостійна робота студентів, показані види самостійної роботи.

Ключові слова: *самостійна робота студентів, самостійність, позааудиторна самостійна робота студентів, види самостійної роботи.*

Медведева Е.

кандидат педагогических наук, доцент кафедры педагогики Горловского института иностранных языков Государственного высшего учебного заведения «Донбасский государственный педагогический университет»

САМОСТОЯТЕЛЬНАЯ РАБОТА СТУДЕНТОВ

В статье раскрыто содержание понятия «самостоятельная работа студентов», внеаудиторная самостоятельная работа студентов, показаны виды самостоятельной работы.

Ключевые слова: *самостоятельная работа студентов, самостоятельность, внеаудиторная самостоятельная работа студентов, виды самостоятельной работы.*

Medvedeva O.

candidate of pedagogical sciences, associate professor of Pedagogy Department of Horlivka Institute for Foreign Languages, DSPU «Donbas State Pedagogical University»

STUDENTS' INDEPENDENT WORK

This article reveals the concept of «students' independent work», students' extracurricular independent work and kinds of independent work.

Key words: *students' independent work, students' extracurricular independent work, independence, kinds of independent work.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасному суспільству необхідні фахівці, здатні оперативно приймати нестандартні рішення, діяти творчо, самостійно. Основним засобом формування таких рис є самостійна навчально - пізнавальна діяльність студентів.

Правильно організована систематична самостійна робота, що стала звичною, є необхідною умовою успішного навчання. Студенту – першокурснику, який ще не має досвіду навчання у ВНЗ, не відразу вдається знайти такі форми організації розумової праці, що забезпечили б найбільшу ефективність і високу якість самостійної роботи. Зрозуміло, що в кожного учня за період шкільного навчання складаються певні звички, навички, прийоми роботи з підручником. Однак, по – перше, вони не завжди досконалі, а по – друге, недостатні для застосування у вищій школі,

де потрібна поглиблена робота над дуже великим і складним навчальним матеріалом [3, с.19].

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблема організації самостійної роботи студентів посіла провідне місце у дослідженнях багатьох педагогів (А.М.Алексюка, Ю.К.Бабанського, В.П.Беспалька, В.К.Буряка, А.А.Вербицького Б.Єсипова, В.А.Козакова, О.Г.Морозова, П.І.Підкасистого), психологів (І.О.Зимньої, Г.С.Костюка, О.М.Леонтєва, А.В.Петровського, К.К.Платонова, С.Л.Рубінштейна).

Деякі дослідники вважають самостійною тільки творчу роботу студента, в основі якої лежать його самостійність, потреба й уміння самостійно мислити, здатність орієнтуватися в новій ситуації, самому бачити питання, завдання і знаходити підхід до їх вирішення.

Таке розуміння наближує самостійну роботу до творчої і, на думку деяких дослідників, звужує це поняття. До самостійної роботи вони зараховують і виконавську діяльність студента, що охоплює не лише домашню самопідготовку з розширення і закріплення знань, а й усю сукупність його занять, у тому числі вміння слухати лекцію, писати конспект тощо. У такому разі будь – яка діяльність студента, за якої відбувається засвоєння знань і вмінь, є самостійною роботою [3, с.19].

Формування цілей статті (постановка завдання). Мета статті – розкрити поняття «самостійна робота студентів», показати цілі та завдання самостійної роботи студентів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основою будь – якого навчання, а особливо навчання у вищій школі, є самостійна робота. Вища школа відрізняється від середньої не тільки спеціалізацією підготовки, а головним чином методикою навчальної роботи, рівнем самостійності студентів [2, с.17].

Самостійність – одна з рис характеру особистості, яка знаходить своє вираження в системі мислення, різних видах діяльності (трудовій,

громадській, пізнавальній) та вчинках і виступає як умова формування активної життєвої позиції. Активність особистості в усіх видах діяльності значною мірою залежить від рівня самостійності. Пізнавальна самостійність – це така якість особистості, в основі якої знаходиться готовність (здатність і прагнення) своїми силами здійснювати цілеспрямовану навчальну і науково - пошукову самостійну діяльність [8, с.45].

У методичній літературі можна зустріти різні визначення самостійної роботи студентів, зміст яких ґрунтується на спробі авторів поєднати її з ознаками певних традиційних категорій дидактики. Це утруднює осмислення змісту і форм застосування її в навчальному процесі. Так С. Зинов'єв визначає самостійну роботу як частину навчальної роботи, що повинна бути обов'язково виконана, як своєрідний мінімум, що гарантує здобуття знань, практичних умінь і навичок. М.Чередов розглядає її як форму організації навчального процесу. Визначні дидакти А.Алексюк, П.Підкасистий індивідуальну роботу розглядають як засіб формування самостійності [6, с.39-40], самостійну роботу як «засіб організації та виконання учнями визначеної пізнавальної діяльності». Такий підхід дає можливість поділити самостійну роботу студентів на аудиторну і позааудиторну [1, с.433].

В основу організації позааудиторної самостійної роботи студентів покладені такі принципи:

1.Формування у студентів стійкої позитивної мотивації самоосвіти й самовдосконалення.

2. Точне планування із врахуванням норм часу, змісту, обсягу і видів самостійної роботи.

3. Створення методичних рекомендацій з окремих тем і розділів навчальних дисциплін.

4. Навчання студентів навичкам самостійної роботи [6, с.40].

Успішне проведення самостійної роботи залежить від багатьох чинників. Одним із найбільш суттєвих є сумлінна підготовка студента. Студент, не підготовлений до самостійного здобуття знань, не зможе розвинути в собі ці якості, працюючи вчителем у школі.

Самостійна навчально – пізнавальна робота студентів - різноманітні види індивідуальної і колективної діяльності студентів, які вони здійснюють на навчальних заняттях або в позааудиторний час за завданнями викладача, під керівництвом, але без його безпосередньої участі [15, с.203].

Вона є завершальним етапом розв'язання навчально - пізнавальних завдань, які розглядалися на лекціях, семінарах, практичних і лабораторних заняттях. Адже знання можна вважати надбанням студента тільки за умови, що він приклав для їх здобуття свої розумові та практичні зусилля.

Самостійна робота студентів сприяє формуванню самостійності, ініціативності, дисциплінованості, почуття відповідальності, необхідних майбутньому фахівцю у навчанні і професійній діяльності.

Самостійна робота студента (СРС) – це самостійна діяльність – учіння студента, яку науково - педагогічний працівник планує разом зі студентом, але виконує її студент за завданнями та під методичним керівництвом і контролем науково - педагогічного працівника без його прямої участі [12, с.249].

Самостійна робота студентів – спланована, пізнавальна, організаційно і методично направлена діяльність, яка здійснюється без прямої допомоги викладача, на досягнення конкретного результату.

Самостійна робота студента є різнобічним, поліфункціональним явищем і має не тільки навчальне, але й особистісне й суспільне значення. Успішність самостійної роботи студентів визначає перш за все підготовленість їх до такої навчальної діяльності. За своєю суттю

самостійна робота передбачає максимальну активність студентів у різних аспектах: організації розумової праці, пошуку гармонії, прагненні зробити знання переконливими [13,с.103-104].

В.Козаков дає таке визначення: «самостійна робота студентів – це специфічний вид діяльності навчання, головною метою якого є формування самостійності суб'єкта навчання, а формування його вмінь, знань і навичок здійснюється опосередковано через зміст і методи всіх видів навчальних занять» [9, с.14-15].

Залежно від місця і часу проведення самостійної роботи студентів, характеру керування викладача і способу контролю за результатами розрізняють такі її види: самостійна робота під час основних аудиторних занять (лекцій, семінарів, лабораторних робіт); самостійна робота під контролем викладача у формі планових консультацій, творчих контактів, заліків та іспитів; позааудиторна самостійна робота під час виконання студентом домашніх завдань навчального і творчого характеру.

Звичайно, самостійність цих видів робіт досить умовна, і в реальному освітньому процесі вони перетинаються один з одним [3, с.20].

У результаті організації самостійної роботи має бути створена система як організаційно складне ціле, основними елементами якого є: студент – суб'єкт діяльності; предмет діяльності студента; процес як сукупність дій студента над предметом; продукт як наслідок перетворення предмета; умови (зовнішні) дій студента над предметом; мета як проект продукту результату діяльності; мотив як внутрішня умова діяльності; засоби студента, його вихідний досвід, знання, вміння і навички, необхідні для дій над предметами; результат – сформовані вміння, набуті знання, накопичені вміння, розвинуті риси особистості студента [14, с.109].

Метою самостійної роботи студентів є формування самостійності як риси особистості, суть якої полягає у здатності систематизувати, планувати, контролювати й реалізовувати свою діяльність без допомоги й

контролю з боку викладача. Завданнями самостійної роботи можуть бути засвоєння певних умінь, навичок, закріплення й систематизація набутих знань, їх застосування для розв'язання практичних завдань та виконання творчих робіт. Головними вимогами контролю самостійної роботи студентів виступає систематичність і масовість досягнень навчання студентів [2, с.18].

Л. Журавська визначає наступні цілі самостійної роботи студентів: виховні – прищеплення самостійності як риси особистості й стереотипу пізнання, тобто потреби до поповнення та оновлення своїх знань; навчальні – набуття вмінь і практичних навичок техніки самостійної роботи, уміння приймати рішення, формувати конкретні завдання залежно від загального напрямку діяльності, уміння визначати методи й засоби розв'язання проблем; освітні – здобування студентами загальноосвітніх професійних умінь, знань та навичок [5, с.107]. Конкретизуючи цілі самостійної роботи, визначимо завдання самостійної роботи студентів: розвивати у студентів навички самоуправління; навчити студентів самостійно працювати над літературою; забезпечувати засвоєння студентами теоретичного матеріалу; забезпечувати оволодіння студентами практичними навичками;- творчо сприймати навчальний матеріал і його осмислювати; набути навички щоденної самостійної роботи в одержанні та узагальненні знань [13, с.106].

Самостійна робота зумовлює перехід студентів від позицій об'єкта керування до позиції суб'єкта керування самостійною діяльністю, де «особистість – суб'єкт власного розвитку, яка постійно знаходиться у пошуку й побудові тих видів діяльнісного ставлення до світу, у якому можуть найповніше виявлятися і розвиватися потенції конкретного індивіда» [7, с.5].

На початковому етапі успішність навчання у ВНЗ залежить від сформованості навчальних вмінь. Цей етап охоплює перший рік навчання-

адаптація студентів до нових умов навчання. Для цього необхідно формування таких навчальних вмінь, як планування і організація свого часу, аналіз навчального матеріалу, аналіз і корекція власної навчальної діяльності, постановка цілей і вибір шляхів їх досягнення, формування взаємовідносин з одногрупниками, з викладачами, засвоєння навчального матеріалу, розв'язання проблем, які виникають в процесі навчання [11, с. 151].

Існує досить поширена думка, що самостійне навчання порівняно з аудиторними заняттями менш ефективне. Вона ґрунтується на тому, що вчитись самостійно важко, адже нема викладача, який би пояснював складні для засвоєння завдання, подавав обов'язкові знання в готовому вигляді. Проте в психологічній науці є дані про те, що людина запам'ятовує 10% з того, що вона чує, 50% з того, що вона бачить та 90% з того, що робить сама. Отже самостійна робота студента є найбільш ефективною [10, с. 27].

Як би добре студент не засвоював знання за конспектом лекцій та за допомогою підручника, як би не занурювався у них, готуючись до практичних та лабораторних занять, цього недостатньо, щоб оволодіти наукою зі своєї спеціальності. Оволодіння наукою неможливо без вивчення оригіналів теоретичних робіт. Вивчення такої літератури не може відтворитися під час аудиторних занять. Її студентам необхідно відтворювати самостійно. Цим не виокремлюється велике значення позааудиторної самостійної навчально – пізнавальної діяльності студентів. Л.М.Толстой підмітив, що знання тільки тоді знання, коли воно знайдено шляхом самостійної роботи власної думки [4, с.81]. Таким чином, без правильної організації та регулювання самостійної роботи студентів вузівська освіта не може бути успішною.

В процесі навчання студент повинен стати дійсним суб'єктом власної діяльності, усвідомити не лише свою самоцінність, а й

необхідність і напрями подальшого саморозвитку. Ми вважаємо, що самостійна робота є одним із основних резервів підвищення ефективності навчання, оскільки під час самостійної роботи стимулюється пізнавальна активність студентів [11,с.152].

Викладач, який працює зі студентами, як правило, досить швидко може відзначити зацікавленість чи байдужість аудиторії, інтерес (загальнолюдський або фаховий) до певної інформації. Тому, працюючи з різними академічними групами, відчуваєш різницю в так званій «діловій мотивації» як груп, так і окремих студентів. Зацікавлена аудиторія активно засвоює матеріал, цікавиться додатковою літературою. Такі студенти активніше прилучаються до наукової роботи, виходячи з власних інтересів, готують реферати, доповіді, обирають теми курсових та дипломних робіт. За відсутності пізнавальних мотивів навчання перетворюється в процес механічний і малоефективний, і впливати на нього можна лише оцінкою, яка теж для таких студентів є лише ситуативним мотивом. Проте іноді і він має певний вплив, якщо супроводжується похвалою педагога чи при цьому задіюється змагання, похвала педагога, суспільна думка тощо. Іноді такі мотиви (змагання) мають колеги по роботі. Дуже вразливі до оцінки старші за віком студенти, молодші - часто байдужі. Цікавим є мотив деяких студентів – батьків(частіше матерів) бути прикладом чи взірцем для своїх дітей, котрі навчаються в школі чи є студентами. Усі ці пізнавальні та особистісні мотиви мають вплив на результати навчання [10, с.27].

Висновки. Таким чином, аналіз психолого – педагогічної літератури дозволив виокремити самостійну роботу як важливу форму навчальної діяльності, що сприяє формуванню професійного саморозвитку майбутніх спеціалістів. Уміння та навички, отримані в процесі самостійної роботи, а також прагнення займатися нею зможуть стати основою для професійного становлення майбутнього фахівця.

Література

1. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія: підручник./ А.М.Алексюк.- К.: Либідь, 1998.- 560с.
2. Бобко А.М. Самостійна робота студентів як важлива складова фахової підготовки/ А.М.Бобко// Педагогічна майстерня.- 2012.-№4.- С.17 – 21.
3. Бойко Яна. Організація самостійної роботи студентів у вищих педагогічних навчальних закладах/ Яна Бойко// Рідна школа.- 2009.-№10.- С.19 – 23.
4. Вузовское обучение: проблемы активизации / Б.В.Бокуть, С.И.Сокорева. Л.А.Шеметков, И.Ф.Харламов / Под ред. Б.В.Бокутя, И.Ф.Харламова.- Минск : Университетское, 1989.- 110с.
5. Журавська Л.М. Концептуальні умови управління самостійною роботою студентів у вищих закладах освіти/Л.М.Журавська// Освіта і управління.- 1999.- Т.3., №2.- С.105 – 115.
6. Кіросір О. Самостійна підготовка студентів до аудиторних занять як складова педагогічної інноватики / Олександр Кіросір // Освіта: технікуми, коледжі.- 2009.- №1(22).- С.39-42.
7. Кларин М.В. Инновационные модели обучения в зарубежных педагогических поисках / М.В.Кларин.- М.: Арена, 1994.-223с.
8. Ковальова Ольга. Роль самостійної роботи студентів у процесі вивчення курсу історії педагогіки / Ольга Ковальова // Рідна школа.- 2003.- № 4.- С. 45 – 47.
9. Козаков В.А. Самостоятельная работа студентов и ее информационно – методическое обеспечение: учеб.пособие / Козаков В.А. – К.: Вища школа, 1990.-248с.
10. Ляпунова В. Організація самостійної роботи студентів заочної форми навчання / Валентина Ляпунова // Рідна школа.- 2006.- №1.- С.26-28.
11. Ніколаєнко С.В. Особливості організації самостійної роботи студентів ВНЗ I – II рівнів Акредитації/ С.В.Ніколаєнко//Нові технології навчання: науково – методичний збірник/ Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН молодь спорт України.- К., 2011.- Вип.68.- 196с.
12. Ортинський В.Л. Педагогіка вищої школи: навч. посіб.[для студ. Вищ.навч.закл.] / В.Л.Ортинський.- К.: Центр учбової літератури, 2009.-472с.
13. Пащенко Т.М. Методика самостійної роботи студентів як наукова проблема/ Т.М.Пащенко// Проблеми освіти.- 2010.- №64.- С.103- 109.
14. Ткаченко М.В. Самостійна робота студентів як чинник професійного становлення майбутнього фахівця / М.В.Ткаченко // Наука і освіта.- 2008.- №1-2.- С.107-110.
15. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи : Навч. посіб./ М.М.Фіцула.- 2 - ге вид., доп.- Київ: Академвидав, 2010.- 456с.